

אוניברסיטת חיפה

**מטלת סיכום בקורס: מדינת הרווחה בישראל
ובמערב: כלכלה, חברה ותרבות**

שם

ת.ז.

בין רווחה לעבודה: המדיניות כלפי המובטלים בארץ ישראל המנדטורית ובמדינת ישראל / ג'וני גל

הטענה העיקרית שעולה במאמר היא כי השינויים במדיניות כלפי המובטלים בישראל בנקודות זמן שונות נובעים מהתגובה השלילית של קובעי המדיניות באותן נקודות זמן למאפייני המדיניות בעבר. בשנות העשרים והשלושים של המאה הקודמת, ההשקפה הרווחת הייתה כי הדרך הנכונה להתמודד עם אבטלה היא אימוץ של מדיניות פעילה שבמרכזה יצירת מקומות עבודה והספקה של תעסוקה למובטלים, והימנעות מצעדים פסיביים, כמו מתן סיוע כספי למי שאינו עובד. בעקבות גישה זו קמה קרן חוסר עבודה, ולמרות שניכר כי חלק מראשי ההסתדרות הבינו כי לא ניתן להימנע לחלוטין מהענקת סיוע כספי למובטלים בתקופה של אבטלה גדולה, המגמה השלטת הייתה ברורה והעדיפה עבודה על פני סיוע כספי.

למרות העמדה הרשמית של העדפת עבודה על פני סיוע, הייתה בפועל המציאות שונה, כאשר בשיא המשבר שימש רוב הכסף לא לעבודה, אלא להענקת סיוע כלכלי למובטלים. בשנים שבאו לאחר מכן, היו אלה ההישגים במאבק באבטלה בשנות השלושים, המחיר הכבד ששולם בהתערערות היציבות הפוליטית, הסולידריות הפנימית ובמשאבים, לצד אי ההצלחה להימנע מתשלומי סיוע, שעיצבו את אופן התייחסותה של ההנהגה לנושא האבטלה בהמשך. ואכן, גם בשנות החמישים ובראשית ימיה של המדינה, הייתה העדפה למדיניות של יצירת תעסוקה זמנית במגזר הציבורי מכל דרך אחרת של התמודדות בנושא האבטלה. אך לבחירה זו היו מגבלות והשלכות שליליות רבות. מספר מחוסרי העבודה אשר היה יכול להשתתף בעבודות היוזמות היה מועט, והשכר ששולם בעבורן היה זעום. העבודות היוזמות היוו פתרון רק לעשירית מהמובטלים באותם ימים, ולמרות זאת נדחה הרעיון של תשלום אבטלה.

ההתנגדות הנחרצת לביטוח אבטלה בתחילת ימיה של המדינה שיקפה את המתח שבין סיוע כלכלי למובטלים ובין היחס הערכי לעבודה שבא לידי ביטוי בהשקפתה של ההנהגה, כמו גם המאפיינים שאפיינו את מחוסרי העבודה לדעתה. בראשית שנות החמישים, לצד החיילים המשוחררים והערבים, מרבית המובטלים היו עולים מארצות ערב. רבים בקרב ההנהגה חשו כי המובטלים מעדיפים לקבל סיוע מאשר לחפש עבודה, וראו בהם חסרי רצון ויכולת להשתלב בשוק העבודה, ובלתי מחויבים לערכי העבודה שהיו יקרים ללב החלוצים. לכן, היה ברור כי אין לספק סיוע כלכלי למי שחסר את הרצון או את היכולת לעבוד, על מנת לא לעודד בטלה בבית, כאשר הפתרון היחיד היה בדמות עבודות יזומות. מדיניות זו פעלה זמן רב והופסקה רק בשנות השישים.

רק בשנות השבעים, כאשר חל מיתון במשק, השתנתה השקפתם של המנהיגים. עד המיתון סבלו מאבטלה בעיקר עובדים לא מקצועיים, אך עם המיתון, נפגע גם מעמד הביניים העובד. בתקופה זו עלתה התמיכה במענק סיוע בדמות דמי אבטלה לעובדים, והממשלה נאלצה להתמודד עם התביעות האלו, כך שבשנת 1967 הוחלט רשמית להנהיג מערך של תשלומי אבטלה. המענקים נועדו למובטלים אשר נרשמו בלשכת העבודה, אך לא הייתה אפשרות להציע להם עבודה רגילה או יזומה וכן לא הכשרה מקצועית.

בפועל, דורשי העבודה ממעמד הביניים היו אלה אשר הופנו לקבלת האבטלה, כאשר הפתרון של עבודות יזומות נשמר כמעט באופן בלעדי למובטלים הלא מקצועיים. מכאן, שמענקי האבטלה נועדו בעיקר לשמש מענה לצורכיהם של אותם מובטלים בעלי מקצוע ממעמד הביניים, אשר לא הסכימו להשתתף בעבודות היוזמות. בשנת 1972 הפך להיות ביטוח האבטלה חלק מחוק ביטוח לאומי. חוק

החברה הישראלית בין מגזר לאינטגרציה / שמואל נח אייזנשטדט

החברה הישראלית כיום היא מגוונת ופלורליסטית, כאשר התפתחו בתוכה מערכות חיים מגוונות. תהליכי השינוי היו כרוכים בהתפתחות של מגמות מנוגדות: מצד אחד גיבוש של מסגרות מגוונות וחדשות, ומצד שני עימותים חריפים ופלגנות בין מגזרים שונים. המאמר בוחן את הטענה לפיה מגמות אלה מוסברות על ידי עלייתם של מגזרים שונים שכל אחד מהם דואג כביכול לעצמו ממבט היסטורי השוואתי תוך התבוננות ביקורתית גם במצב הנוכחי.

המבנה המוסדי שהתגבש בארץ מאז סוף שנות העשרים של המאה הקודמת היה מגזרי: המגזר הפועלי: תנועת העבודה, המגזר האזרחי / פרטי והמגזר הדתי. מגזרים אלה שמרו על מידה יחסית של לכידות כאשר בשנות השלושים הייתה תנועת העבודה הדומיננטית מביניהם. כל המגזרים חלקו ביניהם הנחות יסוד, עקרונות ואינטרסים משותפים, וחלקם היו בעלי תלות הדדית, אך למרות זאת התפתחו ביניהם תחרות ומאבקים תמידיים.

השינוי הקיצוני בעקבות המהפך הפוליטי של שנת 1977 היה שילוב של תוצאות מלחמות ששת הימים ויום הכיפורים עם תהליכי מיצוי של האג'נדה הציונית של תנועת העבודה. שילוב זה הביא לשינויים מרחיקי לכת אשר הכריעו את גיבוש היחסים בין המגזרים השונים של החברה הישראלית. ההתפתחויות היו קשורות בשינויים בדגם ההגמוני ההתחלתי של החברה בישראל והיחלשות הרכיבים החלוציים של האידיאולוגיה הציונית, והדגישו יותר את זכויות האזרח הישראלי מאשר את חובותיו.

כל המאבקים היו תוצאות צירוף של חמישה תהליכים: חשיבותה של השואה בתודעה הקולקטיבית; היפתחותה של החברה הישראלית למורשת הציונית הלאומית ולקהילות היהודיות בחו"ל בעקבות מלחמות ששת הימים ויום הכיפורים; התפרצות המחאה העדתית וגיבוש זהויות אתניות בקרב המגזרים המזרחיים; התפרצות של הזדהות דתית בקרב מגזרים שונים; התפתחות של אוריינטציות פוסט-ציוניות.

עד המהפך של 1977 הייתה קיימת נטייה לזהות את הממשלה עם המדינה, כיוון שהנחות יסוד רבות של הממשלה היו מקובלות על חלקים גדולים באופוזיציה. אך בשנת 1977, עם עלייתה של אופוזיציה חדשה, נוצר מצב חדש בנוף הפוליטי בישראל, כאשר עלתה הלגיטימציה של הביקורת על הממשלה. החל עימות בין גישות הומניסטיות ונאורות לבין גישות לאומניות: השמאלנים נגד הימנים, בין הקומוניסטים (תנועת העבודה) לבין המסורים לחזון הלאומי (מפלגת הליכוד). במהלך השנים הייתה תנועה מתמדת בין שתי הגישות האלה, כאשר מצד אחד התקיימה מגמה של יצירת ממשלות המבוססות על עמדות פוליטיות ברורות ביחס לבעיות המרכזיות של ההסדרים עם הפלסטינים, ומצד שני מגמה ליצור הסכמה רחבה יותר שהייתה אמורה לאפשר הסדרים כאלה ואשר באה לידי ביטוי בהקמת ממשלות אחדות לאומית (1984, 1988).

בנוסף, החלה פוליטיזציה גוברת של בית המשפט העליון, אשר באה לידי ביטוי בנכונותו לשמוע אזרחים וקבוצות הנותנים את דעתם על בעיות ציבוריות שונות, וכן נטייה להעביר ביקורת שיפוטית על חקיקת הכנסת, על בסיס של חוקי יסוד. בדרך זו, הפכו עתירות לבית המשפט העליון כלי לשיח והתנצחות פוליטיים, ותרמו להחלשה של האמון במוסדות פוליטיים מייצגים. בנוסף, המדיניות הכלכלית במהלך השנים נטתה לכיוון המגזר העסקי, בכיוון של הון כנגד עבודה, וגורמים